

meg merek kockáztatni, hogy az eddigieknél jobban tagolt, otthonosabb belső tereket kellene kiképezni, bátrabb építészeti megoldásokkal a flexibilitás eddiginél haladottabb elveinek alkalmazásával. Ez utóbbi azért is figyelmeztet, mert minden épületünkkel szemben változtak a kívánalmak mire elkészült, feltehetően ez a jövőben is így lesz.

Az említett könyvtárakkal a magyar könyvtárépítés egy küzdelmes, igen sok buktatót és tévedést magábafoglaló szakasza úgy vélem lezárult. Nemzetközi kapcsolataink is erősödnek s talán itt kell megemlítenem, hogy egy-egy nagy új könyvtárápület tervezése esetében meg kell teremtenünk az alapot, hogy a magyar könyvtárépítő szakemberek mellett a nemzetközi — elsősorban a szocialista országok — szakembereinek konzultációja alapján készítsük programjainkat, terveinket.

Művelődéspolitikánk jelen levő irányítói számára szeretném néhány szóval összefoglalni könyvtárépítésünk eddig szerzett legfontosabb tanulságát: Egy város és vonzáskörzetének információs bázisát, alkotó központi megyei ill. városi könyvtár a magasabbfokú művelődés feltételét jelentő, nélkülözhetetlen kulturális létesítmény. Éppen ezért csak nagyon megfontolt, a szükségletek reális mérlegelése után, gondosan kialakított program alapján, a könyvtári integráció magasfokú érvényesülésével készülhet.

Kirschner Erika

Mi leszel, ha nagy leszel?

A fiatalok — s itt különösképpen a 14 évesek, az általános iskolát végzők — pályaválasztási problémái Magyarországon az utóbbi években a tudományos érdeklődés középpontjába kerültek. Vajjon képessék-e a 14 évesek, ezek a pszichikai és fizikai szempontból egyaránt még nem felnőttnek tekinthető serdülők felelősséggel dönteni sorsukról s egész felnőtt életükről, amikor azt a kérdést tesszük fel nekik, hogy: MI LESZEL, HA NAGY LESZEL?

Ezt a kérdést tette fel — természetesen más formában — a Nógrád megyei Pályaválasztási Tanácsadó kérdőivein a most végző nyolcadikosoknak, akiket a megye 9 különböző helyén lévő általános iskolában kerestünk fel. Az általános iskolák kiválogatásánál meghatározott szempontokat vettünk figyelembe, és pedig, hogy legyen közöttük:

1. Városi iskola — Balassagyarmat, Salgótarján
2. Nagyközségi iskola: Pásztó, Szécsény, Nagybátony, Érsekvadkert
3. Kisközségi iskola — Nógrádmegyer, Sóshartyán, Nemti.

A válogatás másik szempontja:

- a) Iparvidéken lévő iskola — Salgótarján, Nagybátony, Nemti
- b) Mezőgazdasági területen lévő iskola — Szécsény, Pásztó, Sóshartyán
- c) Vegyes területen lévő iskola — Balassagyarmat, Érsekvadkert, Nógrádmegyer.

(Az utóbbi csoportban levő helységeknél az ipari körzetek közelségével, illetve az oda való bejárással számoltunk.)

Most csak öt általános iskola valamennyi és egy általános iskola egy nyolcadik osztályának tanulóival készített gyűjtésünket ismertetjük. Adataink Nagybatony-bányavárosi iskola, Nógrádmegyer, Sósartyán, Szécsény, Érsekvadkert és a salgótarjáni Gagarin iskola egy nyolcadik osztályosainak válaszain alapulnak. A felmérés a felsorolt iskolákban 364 tanulót érint, ami a megye összes nyolcadikosainak 10 %-át jelenti, felmérésünk tehát már eddig is reprezentálja Nógrád megye VIII. osztályosainak pályaválasztási törekvéseit.

A felmérés egyik célja, hogy tájékozódjunk a tanulók pályaválasztásának az ifjúsági munkaerőhelyzettel való összefüggéséről. Milyen arányban választanak a fiatalok felsőfokú végzettséget igénylő pályát, hányan választanak szakmunkásképző intézményekben oktatott foglalkozást, illetve kb. milyen arányban vannak azok, akik azonnal dolgozni kívánnak, és tájékozódni szeretnék afelől is, hogy kb. fél évvel az általános iskola befejezése előtt milyen arányban vannak azok, akiknek egyáltalán nincs pályaelképzelése, stb. Másodsorban kíváncsiak voltunk az egyes társadalmi osztályok, rétegek gyermekeinek pályaválasztási elképzelésére, illetve az egyes gyermekek pályaelettségére.

Most az összes vizsgált gyermek nagyobb részét, 84,3 %-át — 307 tanuló — alkotó fizikai dolgozók gyermekeinek pályaválasztási problémáit vesszük magyarázó alá.

A 307 gyermekből 150 lány és 157 fiú, tehát a két nem csaknem azonos megoszlásban szerepel. A tanulóknak feltett kérdésekből két illetve három választ elemeztünk. Az egyik kérdés: Milyen pályát szeretnél választani? A másik: Ha nem mehetnél a választott pályára, milyen más pályára szeretnél menni? (Sorolj fel legalább hármat!) E két kérdésből szeretnék tájékozódni a tanulók által pozitívnak ítélt pályákról — hiszen az tetszik a legjobban, ahová én is elmennék, gondolat alapján. A harmadik kérdés egy negatív kép kialakítása érdekében került fel a lapra: Melyek azok a foglalkozások, amelyeket semmiképpen sem választanál? A három kérdés alapján meg tudjuk állapítani a pályák rangsorát is, azaz az egyes pályák presztízisét, a fizikai dolgozók gyermekei körében. Ezt annál is fontosabbnak tekintjük, mivel az utóbbi időben a fizikai dolgozók gyermekeinek továbbtanulási problémái (párt- és kormány szinten is) a legsürgősebben megoldást követelő feladatként jelentkeznek.

A fiú tanulók egyenként 3,4 pozitív szakmát, pályát jelöltek meg. 1-et, ahová menni szeretnének és 2—4-et, amit első választásuk helyett elfogadnának. (Pozitívként 11 felsőfokú végzettséget kívánó szakmát jelöltek 25-ször, 1 adminisztratív szakmát egyszer, 32 szakmunkásképzést igénylő foglalkozást 454-szer, hat fele betanított munkát 24-szer. 9 tanuló segédmunkás foglalkozást jelölt meg. És további 9 gimnáziumot, 19 pedig szakközépiskolát, mellyel csupán továbbtanulási szándékot jelöltek, az általános gimnáziumba jelentkezők pályaelképzelés nélkül.)

Nézzük meg, hogy a fent vázolt kép hogyan jelentkezik a különböző tanulmányi eredménnyel rendelkező fiútanulóknál:

Tan. átlag	2—3		4—5		Összes	
Tanulók száma	108	68,8 %	49	31,2 %	157	100 %
Foglalkozások	szám	%	szám	%	szám	%
Felsőfokú végzettséget igénylő	1	0,2	24	4,4	25	4,6
Szakmunkás	349	64,6	105	19,4	454	84,0
Betanított munkás	19	3,5	5	0,9	24	2,4
Segédmunkás	9	1,6	—	—	9	1,5
Középiskola	3	0,6	25	9,6	28	5,0
Összesen	383	70,9	159	29,1	542	100,0

A táblázatból kitűnik, hogy a fizikai dolgozók gyermekeinek nagyobb része, 84 % szakmunkás pályát jelöl meg, még a 4—5-ös rendű tanulók is jelentős részben választják ezt a fajta továbbtanulási lehetőséget. A felsőfokú képzést igénylő pályák száma a fizikai dolgozók gyermekeinél alacsony, a továbbtanulásra képes, jó tanulmányi átlaggal rendelkezők is csak 4,4 %-ban jelölik meg pozitív választásukban.

A 2-es, 3-as rendűek között a betanított és segédmunkás foglalkozások választása jelentős, a gyengén tanuló gyermekek azonnali munkábalépését jelzi. A jó tanulóknál ez a 2 kategória egyáltalán nem, illetve csak 0,5 %-ban szerepel. Jelentős viszont a középiskola felé való orientálódás, mely mögött nincs határozott pályaelképzelés.

A leggyakoribban jelölt 12 foglalkozás a következő:

1. összes lakatos szakma	78
2. autószerelő	61
3. esztergályos	45
4. műszerész	35
5. villanyszerelő	34
6. szobafestő és mázoló	32
7. csőhálózat szerelő	26
8. asztalos	22
9. kőműves	20
10. hegesztő	11
11. ács-állványozó	10
12. mérnök	10

A leggyakrabban jelölt szakma között csak az utolsó helyen találunk egy értelmiségi szakmát — a mérnököt, mely szintén bizonyítja, hogy a felsőfokú képzést igénylő szakmák a fizikai dolgozók gyermekeinek választásában meglehetősen háttérbe szorulnak.

A lista egyébként előtérbe hozza az úgynevezett divatszakmákat — pl. autószerelő (2), műszerész (4). Jelentős viszont az építőipari szakmák előkelő helyezése (kőműves 9., ács-állványozó 10). Ha viszont alaposan megnézzük melyik körzetből került előtérbe, akkor meg kell állapítanunk hogy az érsekvadkerti fiúk jelölik legnagyobb számmal az építőipari szakmákat. Az ő választásuk a megyei munkaerő-gazdálkodás szempontjából problematikus, hiszen ezek a fiatalok legnagyobb részét szüleik szakmáját,

azok munkahelyén — Budapest és környékén folytatják — így megyénkben a keretszámot nem tudjuk betölteni a sok éves tapasztalat szerint. (Megjegyzendő, hogy az egész ország területén problémát jelent, hogy a fiatalok nagyon kis számban iskolázhatók be az építőipari szakmákba.) A felmérésünk tehát e szakma tekintetében nem fedi a valóságot, a megyei helyzetet.

Negatív pályák jelölése:

Tan. átlag	2—3		4—5		Összes	
Tanulók létszáma	103	68,8 %	49	31,2 %	157	100 %
Foglalkozások	szám	%	szám	%	szám	%
Felsőfokú végzettséget igénylő	30	8,5	14	4,0	44	12,5
Szakmunkás	155	44,2	67	19,0	222	63,2
Betanított munkás	8	2,2	11	3,0	19	5,2
Segédmunkás	43	12,4	21	5,7	64	18,1
Középiskola	3	0,8	1	0,2	4	1,0
Összesen	239	68,1	114	31,9	353	100,0

Negatív pályaként a szakmunkásképzést kívánó szakmák közül jelöltek legtöbbit, ezt a segédmunkás foglalkozások követik. (Mint említettük már, itt nagyon sok esetben komolytalan megoldást választottak a fiatalok.) Harmadikként a felsőfokú képzést igénylő pályák következnek. A negatív szakmaként feltüntetett foglalkozások sora azonban sokkal többet mond el a fiatalok által megítélt pályák negatív presztiséről. (A sorrendben első szakma a legellenszenvesebb szakmát jelöli, hiszen az kapta a legtöbb szavazatot.)

1. segédmunkás foglalkozások	64
2. tanár	29
3. bányász	23
4. kéményseprő	23
5. kőműves	21
6. villanyszerelő	18
7. esztergályos	17
8. lakatos	15
9. hegesztő	14
10. szobafestő	10
11. kovács	10
12. orvos	9

Tehát amíg a pozitív megítélésben az értelmiségi szakmák közül az első 12-ben utolsó helyen szerepel egy, addig a negatív szakmák szinte értelmiségi foglalkozással kezdődnek, s azzal is fejeződnek be. A gyermek idegenkedése az értelmiségi pályák iránt a következő ténnyel magyarázható: Idegenkednek az adminisztratív feladatkörtől, szeretnek tárgyakkal foglalkozni, s szeretnek sok pénzt keresni, ami ismeretük (és szüleik ismerete szerint is) az értelmiségi pályákon, különösképpen a pedagógus pályán nincs biztosítva.

A lányok pályaválasztása sokkal beszűkültebb, mint a fiúké. A 150 vizsgált lány a négy pozitív szakma helyett csak 2,9-et jelölt meg fej-

ként (ez a fiúkéhoz viszonyítva 0,5-el kevesebb.) A negatív szakma megjelenésénél is hátrányban vannak a fiúknál, itt 1,9 szakmát jelöltek meg, mely 0,5-el kevesebb a fiúk pályaválasztásánál. A szakmák megnevezésénél a következő képet kapjuk: 16 felsőfokú képezést igénylő foglalkozást 70-szer jelöltek, ez csaknem 1,5-ször több szakmamegnevezés, mint a fiúknál, és mennyiségileg háromszor több. (Megjegyzendő, hogy a lányok között 14,1 %-al több a jó tanuló, mint a fiúknál.) Érdekes, hogy 2—3-as tanulók is szép számmal jelölnek értelmiségi pályákat. Ez a tény azzal magyarázható, hogy lányok részére korlátozottak a szakmunkásképzés lehetőségei, sok esetben jeles, jórendű tanulókat nem vesznek fel fodrásznak, kereskedelmi eladónak, ezért a lányok már gimnáziumba is csaknem kétszer annyian jelentkeznek, mint a fiúk. És a helytelen ön- és pályáismeret következtében még a gyenge tanulók is az értelmiségi pályák felé orientálódnak —, ami természetesen csak ábránd részükre, s nem valósulhat meg. Problémát jelent, hogy a szakmunkásképzés tárgyi feltételei sincsenek az egész megye leány garniturája számára biztosítva, hiszen a szakmaválasztást csak az iskolák székhelyén lakó leányok, illetve a bejárók választhatják, mivel kollégiumi elhelyezést a legtöbb esetben nem tudnak biztosítani. Ezért nem lehet csodálkozni azon, hogy a szakmunkásképezést igénylő foglalkozások közül 24 szakmát 259-szer jelöltek, s hogy az adminisztratív pályákra is 50 választás esett. Betanított munkásnak 32 választás, segédmunkásnak 7, háztartásbelinek mindössze 2 lány akar maradni, ők is mindketten falusiak. Viszonylag magas a pályaelképezéssel nem rendelkezők száma, akik csak gimnázium megjelölését alkalmazzák — szám szerint 17.

A különböző tanulmányi eredménnyel rendelkező leánytanulóknál a következő képpen néz ki ez a kép:

Tan. átlag	2—3		4—5		Összes	
Tanulók száma	82—54,8%		68—45,3%		150—100%	
Foglalkozások	szám	%	szám	%	szám	%
Felsőfok. végz.	15	3,5	53	12,3	68	15,8
Adminisztratív	21	4,9	29	6,8	50	11,7
Szakmunkás	159	36,1	100	22,9	259	59,0
Betanított munkás	24	5,6	8	1,8	32	7,4
Segédmunkás	9	2,1	—	—	9	2,1
Középiskola	5	1,1	12	2,9	17	4,0
Összesen	233	53,3	204	46,7	437	100,0

A fizikai dolgozók gyermekei közül nemcsak a fiúk, hanem a lányoknak is nagyobb része választ szakmát, illetve adminisztratív munkakört — az összes választás 43,7 illetve 11,4 %-a. A 4—5-ös tanulók is 22,9 %-ban jelöltek szakmunkásképzést igénylő pályát. Természetesen a lányok esetében már a szakmunkák megjelölése sem érte el azt a magas számot, ami a fiúknál tapasztalható volt. Magasabb viszont a lányoknak felsőfokú képezést igénylő szakmák pozitív megítélése, 15,5 %. A lányoknál megjelenik a háztartásbeli kategória is, igaz, egy kis százalékban.

A lányok által leggyakrabban jelölt foglalkozások a következők:

1. eladó	57
2. varrónő	51
3. adminisztratív d.	50
4. fodrász	44
5. egészségügyi d.	31
6. gyári bet. munk.	29
7. óvónő	23
8. tanárnő	18
9. gimn. tanuló	17
10. felszolgáló	14
11. szövmő	7
12. cukrász	6

Itt is az un. divatszakmák jelölése szembetűnő, az első 4 helyen szinte kizárólag azok szerepelnek. A lányok érdeklődése viszont pozitív a pedagógusi pályák iránt — előkelő helyezést kapott az óvónői és a tanárnői pálya. (Megjegyzendő, hogy a gyakorló pedagógusok között a nők 80 %-os fölényrel vannak a férfiakkal szemben.) Érdekes megfigyelni a lányoknál leggyakrabban negatív választásokban szereplő szakmákat.

1. gépszerelő	37
2. esztergályos	33
3. segédmunkás	29
4. varrónő	27
5. egészségügyi dolg.	24
6. tanárnő	22
7. orvos	20
8. fodrász	16
9. gyári bet. munkás	15
10. adminisztratív d.	10
11. gimn. tanuló	8
12. eladó	7

A kép világosan mutatja a lányok beszűkült pályaismeretét — hiszen a pozitív választásban leggyakrabban előfordult 12 szakma listáján szereplő foglalkozásokból 6 az ellenszenves szakma listáján is szerepel. A lányok tehát kevés pályát, kevés foglalkozást ismernek, s ezen kevéshez egyik pozitív, másik negatív irányulást mutat. A pályák megítélésében érdekes összefüggésében végigtekinteni a pozitív és negatív pályaválasztásokon. Tehát mind a fiúknál, mind a lányoknál összeségében a következő 12 pálya kapta a legtöbb pozitív, illetve legtöbb negatív szavazatot:

+		-	
1. lakatos	79	segédmunkás	93
2. autószerelő	61	tanár	51
3. eladó	59	esztergályos	50
4. adminisztratív dolgozó	52	orvos	29
5. varrónő	51	varrónő	29
6. esztergályos	49	egészségügyi dolgozó	24
7. fodrász	44	asztalos	23
8. műszerész	35	kőműves	21
9. festő	32	fodrász	20
10. csőhálózat szerelő	26	hegesztő	20
11. asztalos	22	lakatos	19
12. tanár	22	eladó	12

A fizikai dolgozók gyermekeinek pályaválasztása az összképet tekintve reális, nagyobbrészt azon szakmák felé irányul a tanulók figyelve, mely szakmákon a társadalmi elvárás is kívánja. Természetesen mindkét nemnél találunk irreális, a népgazdaság érdekével összeegyeztethetetlen pályaelképzelést (divatszakmák megjelölése pozitívként, hiányszakmák jelölése a negatív oldalon). A fizikai dolgozók gyermekeinek felsőfokú intézmények iránti érdektelenségét tanulmányunk is reprezentálja. Végezetül nézzünk át néhány kitöltött kérdőívet teljes egészében hogy egy-egy tanulóról — mind pályaerett, komoly gondolkodású, fiatal mind pedig irreális, infantilis elképzelésű fiatal legyen az — összképet tudjunk alkotni.

M. I. fiú, Érsekvadkert, 3,5 tanulmányi átlag. Pályaválasztásában bátyja foglalkozását jelöli meg, aki villanyszerelő. Érdeklődését is a gyakorlati tevékenység során szerzett élmények keltették fel (amikor bátyja egy falikart szerelt fel a lakásban.) Pozitív választásában a választott szakma mellett pék, kőműves és állványozó szerepel. (Meggjegyezni kívánjuk, hogy az utóbbi édesapja foglalkozása, a kőművességet pedig szülei ajánlották neki, amit a fiú a maga számára megfelelő foglalkozásnak is tekint). A gyermek pályaeéréklődésében a szülők, rokonok által folytatott, tehát közelről látott és ismert szakmák szerepelnek, ezek felé orientálódik. Az eszközök között, melyeket szívesen használ, a csavar, kalapács és véső szerepel, anyag iránti érdeklődésében pedig fém, fémlemez és alumínium. Ugyanakkor a gyermek szabadidő felhasználása, szórakozása meglehetősen egyoldalú lehet — a felsorolt 30 féle szórakozási lehetőségből csak a labdarúgást húzta alá. Érdeklődése a politika, tudományok, művészetek iránt is beszűkült lehet, hiszen itt 40 hívószó közül csak a rajzolást húzta alá.

Á. Zs. leány, Nagybátöny-bányaváros, kitűnő tanuló. Magyar-történelem szakos tanár szeretne lenni, szüleinek foglalkozása: lakatos, illetve takarítónő. A többi pozitív pálya is kapcsolódik első választásához — óvónő, régész, tolmács — hiszen az óvónő a pedagógusi, a régész pedig a történelmi érdeklődésével kapcsolatos. Az emberek iránti érdeklődése a kérdőívnek csaknem minden kérdésére adott válaszban megmutatkozik. (Mi érdekel az utcán? kérdésre: Az emberek hangulatát figyelni, amit az arcki-fejezésből állapítok meg. Mi érdekel a falun? Az emberek élete, a környe-

zethez való alkalmazkodás. Három kívánsága között — ahol a legtöbb gyerek személyi igények kielégítését kívánja: autó, ház stb. — ő szinte Nyilas Misis idealizmussal fogalmazza meg: az embereket szeretetre és igazságra tanítani. Szórakozásai között első helyen szerepel az olvasás, majd a tudományos előadás, színház, mozi. Érdeklődési köre választott pályájának körében mozog, a következő sorrendet állítja fel: történelem, irodalom, nyelvtan, szavalás, versek. (M. Zs. pályaválasztása érett, alapos és megfontolt választásnak látszik, a kérdőív tanulmányozása után csak azt kívánhatja az ember, hogy sikerüljön elképzelése.)

Negatív példának álljon itt M. M. leány, Érsekvadkert, 4,2 tanulmányi átlagú tanuló kérdőívjének néhány adata. A foglalkozás, melyet választott: légikisasszony, a TV-ben látott vetélkedő alapján. A kinek vagy minek hatására történt elhatározásod kérdésre adott válasza: az ügyesség és gyorsaság hatására (tetszett neki a TV rendezőség által kitalált játék, az hogy a légikisasszonyok rohagáltak a hosszú folyosón tálcákkal a kezükben.) S hogy miért tartjuk negatívnak a pályaválasztást? Mert sem a pályakövetelményeknek, sem a gyermek egyéniségének, képességének, vágyainak nem felel meg. A gyermek munkamód iránti érdeklődése még a laikus számára sem fedheti a jelölt szakmát: Szeretem a munkát a szabad levegőn saját számlára dolgozni, időnként dolgozni és utcai ruhában dolgozni. (Képzeld el M. M.-t, amint lila-zöld csikos kötött miniruhájában szaladgál időnként a repülőgépen, ahol minden forduló után kidugja fejét a szabad levegőre, majd begyűjti saját zsebébe az utasoktól a különböző szolgáltatásokért a pénzt.) De ha tovább nézzük M. M. érdeklődési körét, ahol az európai nyelvek vannak sorolva, ott őt a társalgás és a kaland érdekli, az egyáltalán nem, hogy hogyan fogja megérintni magát az utasokkal, még kevésbé, hogy nyelveket tanuljon. Egyébként a szakma megjelölésében sem használja a stewardess nemzetközileg is elfogadott és hazánkban is használt kifejezést. De a gyermeknek nemcsak ez az élethivatásul megjelölt pályaválasztása helytelen, hanem a kérdőív alapján megállapíthatjuk, hogy M. M.-nek nincs is pályaelképzelése. Ő még három teljesen különböző területről hozott pályát sorol fel pozitív szakmaként, ahová menne: tanítónő, óvónő, növénytermesztő és ismét harmat, ahová szülei szeretnék irányítani: fodrász, szülésznő, gyors- és gépipró. A gyermek az összes pályáról azt írja, hogy szép, jó, érdekes, számomra megfelelő. És a kérdőív tanulmányozása közben az a vélemény alakult ki bennünk, hogy a felsorolt pályák mellé sorolhatnánk még tucatnyit, azt mind elfogadná a gyermek. De valóban minden foglalkozás jó lenne neki? Valóban beválna a felsorolt foglalkozások mindegyikén? Az a véleményünk, hogy sajnos nem. M. M. pályaeletlen, problematikus esetnek tekinthető a pályaválasztás szempontjából, aki külön foglalkozást igényelne, s mind a pedagógusok, mind a szülők részéről maximális segítséget, hogy megtalálja helyét az életben.

Tanulmányunkban nem térhettünk ki részletesebben a pályaválasztás sok kérdésére, de a munka fontosságát, a fizikai dolgozók gyermekeinek problémáit úgy gondolom sikerült érzékeltetni.